

สภาพการดำเนินงานการจัดการข้อมูลในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกันของภาคี เครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิ จังหวัดนนทบุรี

ภราดร ยิ่งยวด, พย.ม.*, ณิชมน หล้ารอด, พย.ม.**

เมทนี ระดาบุตร, ปร.ด.** และพงษ์พิณิต ไชยวุฒิ, พย.ม.***

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการข้อมูลในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกันของภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย พยาบาลหน่วยบริการปฐมภูมิ เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการโรคพิษสุนัขบ้า จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามการสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปประเด็นสำคัญ ตรวจสอบความถูกต้องและ ความเชื่อมั่นของผลการวิจัยด้วยการเก็บข้อมูลและการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานการจัดการข้อมูลในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกับภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิ สามารถสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพได้เป็น 7 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) การบูรณาการข้อมูลและการสื่อสารระหว่างภาคีเครือข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชน 3) ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา 4) การจัดการสัตว์จรจัด 5) การพัฒนาระบบการจับเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล 6) การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 7) การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณ

ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยและพัฒนาพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน และตัดสินใจในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: โรคพิษสุนัขบ้า การจัดการข้อมูล ภาคีเครือข่ายสุขภาพ ระบบสุขภาพปฐมภูมิ

* กองการพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

** วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข

*** ศูนย์บริการสาธารณสุขที่ 8 บางเขน กลุ่มงานศูนย์บริการสาธารณสุข กองการแพทย์ เทศบาลนนทบุรี

Corresponding e-mail: matanee@bcnon.ac.th

(Received: September 24, 2024; Revised: November 20, 2024; Accepted: November 20, 2024)

The Operational Status of Collaborative Data Management for Rabies Surveillance and Prevention among Primary Health Care Networks in Nonthaburi Province

Paradorn Yingyoud, M.N.S.^{*}, Nichamon Lumrod, M.N.S.^{**}

Matanee Radabutr, Ph.D.^{**} & Pongpinit Chaiwut, M.N.S.^{***}

Abstract

This qualitative research explored the operational status of collaborative data management for rabies surveillance and prevention among primary healthcare networks. The key informants comprised 40 participants, including nurses working in primary care units, livestock office officials, community leaders, and health volunteers involved in rabies management. The research instrument was a focus group discussion guide. Data were collected through focus group discussions and analyzed using content analysis to identify key themes. Data collection and triangulation ensured the accuracy and reliability of the research findings.

The findings revealed seven main themes regarding the operational status of data management for rabies surveillance and prevention in collaboration with primary healthcare network: 1) Data integration and communication among network partners; 2) Capacity building for personnel and communities; 3) Challenges and development approaches; 4) Management of stray animals; 5) Development of data collection and analysis systems; 6) Fostering cooperation and community participation; and 7) Resource and budget management.

The study suggests the need for research and development of a central database system that integrates data from all relevant agencies. This would facilitate data exchange, analysis, planning, and decision-making for more effective rabies prevention and control.

Keywords: Rabies data management primary healthcare network primary healthcare system

^{*} Nursing Division, Office of the Permanent Secretary Ministry of Public Health, Ministry of Public Health

^{**} Boromarjonani College of Nursing Changwat Nonthaburi, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health

^{***} Public Health Service Center 8 Bangkhen, Medical Division, Nonthaburi Municipality

บทนำ

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่สามารถติดต่อจากสัตว์สู่คนได้และเป็นโรคที่มีความรุนแรงต่อชีวิตอย่างมาก จากข้อมูลองค์การความร่วมมือเพื่อการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า (Against Rabies Collaboration) พบว่าทั่วโลกมีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าเกือบ 60,000 คนต่อปี และมีการคาดการณ์ว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น หรือมากกว่า 1 ล้านคนในช่วงปี ค.ศ.2020-2035 พื้นที่การแพร่ระบาดที่สำคัญ คือ กลุ่มประเทศที่อยู่ในเขตร้อน (United Against Rabies Collaboration, 2019) สาเหตุของการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในคนที่สำคัญ คิดเป็นร้อยละ 99 คือ การถูกสัตว์ที่มีเชื้อกัดหรือข่วน ซึ่งเชื้อไวรัส Rabies ที่อยู่ในน้ำลายของสัตว์ที่ติดเชื้อ จะเข้าสู่ร่างกายผ่านทางบาดแผลหรือรอยฉีกขาดและเข้าไปทำลายระบบประสาท โดยเฉพาะบริเวณสมองและไขสันหลัง ส่งผลให้เกิดอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ 1) อาการคลุ้มคลั่ง (Furious หรือ Encephalitis Rabies) 2) อาการอัมพาต (Dumb หรือ Paralytic rabies) และ 3) กลุ่มที่ไม่อาจวินิจฉัยได้จากอาการอย่างเดียว ต้องตรวจยืนยันทางห้องปฏิบัติการ เพื่อหาเชื้อไวรัส rabies (Atypical หรือ Nonclassical rabies) (ศุภมาส พันธุ์ชัย, 2561) หากผู้รับเชื้อแสดงอาการดังกล่าวจะเสียชีวิตในเวลาต่อมาทุกราย ผลกระทบที่เกิดขึ้นสร้างความเสียหายต่อชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมเป็นอย่างมาก หลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญและคิดหาวิธีการดำเนินการต่างๆ ที่จะทำให้โรคพิษสุนัขบ้าหมดไป

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงของการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า และพบอุบัติการณ์การเสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า โดยสถานการณ์ในปี 2567 พบผู้ป่วยเสียชีวิตแล้ว 2 ราย มีประวัติถูกสุนัขกัดมีเลือดออก เป็นสุนัขมีเจ้าของ 1 ราย และสุนัขจรจัด 1 ราย แล้วไม่ได้ไปพบแพทย์เพื่อรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าหลังสัมผัสโรค และสัตว์ที่กัดเมื่อตายไม่ได้มีการแจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อการส่งตรวจหาเชื้อทางห้องปฏิบัติการ (กรมควบคุมโรค, 2567) ทำให้สูญเสียทรัพยากรมนุษย์ งบประมาณจากค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามโรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่สามารถป้องกันได้ และด้วยพระปณิธานของศาสตราจารย์ ดร. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทยและสรรพชีวิต ทรงห่วงใย การระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในระดับชาติ โดยมีพระประสงค์ให้โรคพิษสุนัขบ้าหมดไปจากประเทศไทย ทำให้รัฐบาลเร่งรัดการดำเนินงาน และนำแนวคิดสุขภาพหนึ่งเดียว (One Health) มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินการ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า ประกอบด้วย สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกรม กองต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์การดำเนินโครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า และสร้างคู่มือการสร้างและประเมินพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า (กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2565) เพื่อนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับบริบทของสภาพแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ เช่น ส่งเสริมการบูรณาการการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในคนและสัตว์ในทุกระดับ สนับสนุนการจัดทำระบบข้อมูลสุนัขและแมวในชุมชน สนับสนุนการศึกษาวิจัยและพัฒนา การเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า เป็นต้น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการทำงานแบบบูรณาการในหน่วยงานระดับปฐมภูมิ ร่วมกับการมีส่วนร่วม

ร่วมของชุมชนที่นับว่าเป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนนโยบายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (คณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า, 2560) ผลการดำเนินการพบว่าประเทศไทยมีแนวโน้มการพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าและการเสียชีวิตของคนและสัตว์ด้วยโรคพิษสุนัขบ้าลดลง แต่อย่างไรก็ตามยังคงพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าและการเสียชีวิตของคนและสัตว์ด้วยโรคพิษสุนัขบ้าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กรมปศุสัตว์, 2566)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และความต้องการของการสำรวจและการจัดการข้อมูล เพื่อการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกับภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาใช้ในการวางแผน พัฒนาการดำเนินงานและให้ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ประเทศไทยปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า

คำถามการวิจัย

สภาพการดำเนินงานการจัดการข้อมูล เพื่อการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกันของภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการข้อมูลในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกันของภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (A qualitative descriptive research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักและการเลือกผู้ให้ข้อมูล

ประชากร คือ พยาบาลหน่วยบริการปฐมภูมิ เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการโรคพิษสุนัขบ้า จังหวัดนนทบุรี

ผู้ให้ข้อมูล (key informants) ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ตามเกณฑ์คุณสมบัติ ประกอบด้วย พยาบาลหน่วยบริการปฐมภูมิ เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขตามเกณฑ์คุณสมบัติ จำนวน 40 ราย ซึ่งพิจารณาถึงความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์ รวมทั้งเวลาที่มีให้ในการสัมภาษณ์ โดยทำการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จำนวน 8 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน สัมภาษณ์จนข้อมูลอิ่มตัว (data saturation) โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือก

1. เป็นผู้ปฏิบัติงานหรือบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมายให้เก็บบันทึก จัดการ วิเคราะห์ และ/หรือนำข้อมูลเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้ามาใช้ในการปฏิบัติงานในระบบสุขภาพปฐมภูมิ
2. มีประสบการณ์การดำเนินงานการจัดการโรคพิษสุนัขบ้า อย่างน้อย 3 ปี
3. ยินดีเข้าร่วมและให้ความร่วมมือในการเป็นผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัย

เกณฑ์การคัดออก

ป่วยหรือไม่สามารถมาให้ข้อมูลได้ในวันที่นัดทำสนทนากลุ่ม

การยุติการให้ข้อมูล

ไม่สะดวกหรือลำบากใจระหว่างการทำสนทนากลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดย ทบทวนวรรณกรรมจากหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยลักษณะข้อคำถามเป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับการ ดำเนินงานและความต้องการในการสำรวจและจัดการข้อมูลตามแนวทางระบาดวิทยา 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คน (Host) จำนวน 7 ข้อ เช่น ปัญหาอุปสรรคของการสำรวจข้อมูลเจ้าของสัตว์เลี้ยงที่ผ่านมามีอะไรบ้าง 2) สิ่งก่อโรค (Agent) จำนวน 7 ข้อ เช่น ที่ผ่านมามีข้อมูลสัตว์มีความชัดเจนและเพียงพอหรือไม่ อย่างไร 3) สิ่งแวดล้อม (Environment) จำนวน 7 ข้อ เช่น ที่ผ่านมามีการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไร เพื่อให้ข้อมูลเกิดความครอบคลุมและตรงประเด็นที่ ต้องการศึกษา หลังจากนั้นได้นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน คือ สัตวแพทย์ อาจารย์พยาบาล และพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยบริการระบบสุขภาพปฐมภูมิ ตรวจสอบความเหมาะสมของแนวคำถาม และ ปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำแนวคำถามไปทดลองใช้กับพยาบาล เจ้าหน้าที่ปศุ สัตว์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และผู้นำชุมชน จำนวน 5 รายที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ผู้วิจัยต้องการ เพื่อเพื่อ ทดสอบความเข้าใจของข้อคำถามสำนวนภาษา และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้เพื่อสัมภาษณ์จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยผู้วิจัยได้มีการเตรียมทีมวิจัยก่อนลงพื้นที่ ประกอบด้วย ความพร้อมด้านเทคนิคการสัมภาษณ์ เทคนิคการฟัง และเทคนิคการใช้คำถามในการค้นหาข้อมูล โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ให้ข้อมูล มีรายละเอียดการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. หลังจากโครงร่างวิจัยได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยติดต่อ ประสานงานกับหน่วยบริการสุขภาพปฐมภูมิ และเจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์ที่รับผิดชอบการดำเนินงานจัดการโรคพิษ สุนัขบ้า โดยขออนุญาตเก็บข้อมูลการสนทนากลุ่มจากพยาบาลหน่วยบริการปฐมภูมิ เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์ ผู้นำ ชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขที่เป็นผู้ปฏิบัติงานหรือรับผิดชอบเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าที่ได้รับการคัดเลือกจากเกณฑ์ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

2. ทีมผู้วิจัยแนะนำตนเองกับผู้ให้ข้อมูล และอธิบายข้อมูลในการเก็บข้อมูลแก่ผู้ให้ข้อมูลอย่างละเอียด เพื่อให้มี อิสระในการตัดสินใจ และอธิบายสิทธิในการเข้าร่วมและการถอนตัวจากการศึกษา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูล ชักถามข้อสงสัย และให้เกียรติผู้ให้ข้อมูล เพื่อสร้างความมั่นใจ สร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจ และขอความยินยอม ในการเข้าร่วมงานวิจัยอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร

3. ทีมผู้วิจัยทำการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์ใช้ เวลาประมาณ 45-60 นาที โดยแยกการสนทนากลุ่มออกเป็น 8 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน การสนทนาจัดที่นั่งเป็นรูปตัว

(U Shape) เพื่อล้อมวงสนทนา โดยการสัมภาษณ์และนั่งพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลในสถานที่ที่แสดงถึงความเป็นส่วนตัวไม่มีผู้คนเดินพลุกพล่าน การดำเนินการสนทนามุ่งใช้การบันทึกเทประหว่างการสนทนา โดยขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง ทางวาจา จดบันทึก และบันทึกเทป ทีมผู้วิจัยจะใช้วิธีการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นของตนเองตามความรู้และความรู้สึกโดยไม่ขัดแย้ง แล้วจึงแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยน โดยตระหนักว่าไม่เป็นการให้คำแนะนำ หรือชี้้นำ การตัดสินใจ เน้นการรักษาความลับระหว่างการสนทนา

4. หลังการสัมภาษณ์ทีมผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อมั่นของผลการวิจัย โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยผู้วิจัยเพื่อการหาความสอดคล้องของข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จังหวัดนนทบุรี BCNNON No.001/66 ลงวันที่ 29 กันยายน 2566 และทำหนังสือชี้แจงกลุ่มตัวอย่างให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ และกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิที่จะตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัยหรือถอนตัวออกจากการวิจัยโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ร่วมวิจัย รวมทั้งขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมการวิจัยนอกจากนี้ ผลการวิจัยจะถูกนำเสนอในภาพรวม ข้อมูลการวิจัยจะไม่สามารถอ้างอิงไปถึงตัวบุคคล และทำลายข้อมูลภายใน 1 ปีหรือภายหลังจากงานวิจัยได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) (Burnard, 1991) ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์มาถอดเทปแบบคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค (verbatim transcriptions) อ่านคำบรรยายหรือข้อมูลทั้งหมดที่ได้หลายๆ ครั้ง เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาที่สำคัญ
2. หลังจากนั้นให้รหัสข้อความ (code) แล้วพิจารณาคำต่างๆ ที่ถอดรหัสออกมา จัดประเภทของข้อมูลที่ได้จากการให้รหัสสามารถจัดประเภท โดยข้อมูลที่มีรหัสคล้ายคลึงกันจะนำมารวมไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน
3. ผู้วิจัยทำการจัดประเด็น (category) มารวบรวมเป็นเรื่องหรือกลุ่มเรื่องเดียวกันซึ่งเรียกขั้นตอนนี้ว่า การสรุปประเด็นหลัก (theme) เขียนอธิบายประเด็นให้เป็นความเรียง ให้มีความต่อเนื่องกลมกลืนที่ได้จากการสัมภาษณ์
4. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีรายงานเชิงพรรณนา จัดลำดับตามเนื้อหาที่ศึกษา เขียนเรียงลำดับตามแนวทางของการวิเคราะห์พร้อมกับยกตัวอย่างตารางการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องเกี่ยวกับความเป็นจริงและการตีความของผู้วิจัย (Denzin, et al., 2018) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบทุกขั้นตอนของการวิจัย (member checking) โดยสอบถามกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลในประเด็นเหล่านั้น ว่าความคิดเห็นมีความถูกต้องกับข้อมูลเบื้องต้นหรือไม่ โดยผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูล ได้เสนอข้อเสนอแนะ หากข้อมูลที่ได้ไม่ถูกต้องตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล และหากมีประเด็นที่ไม่เข้าใจตรงกันจะพยายามอธิบาย และปรับความเข้าใจให้ตรงกันมากที่สุด และผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพการดำเนินการจัดการข้อมูลในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าร่วมกับภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิ ครอบคลุมทั้ง 5 กลุ่มคือ กลุ่มพยาบาลหน่วยบริการปฐมภูมิ กลุ่มเจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สามารถสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพได้เป็น 7 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) การบูรณาการข้อมูลและการสื่อสารระหว่างภาคีเครือข่าย 2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชน 3) ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา 4) การจัดการสัตว์จรจัด 5) การพัฒนาระบบการจับเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล 6) การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 7) การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณ และมีรายละเอียดแต่ละประเด็นย่อย ดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการข้อมูลและการสื่อสารระหว่างภาคีเครือข่าย

การบูรณาการข้อมูลและการสื่อสารระหว่างภาคีเครือข่ายเป็นการประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อให้การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงาน ประกอบด้วย กระทรวงสาธารณสุข กรมปศุสัตว์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกุญแจสำคัญในการควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

1.1 การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน

เป็นการแบ่งปันข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น การประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์โรคช่วยให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจตรงกันและสามารถวางแผนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เรามีการประชุมร่วมกันทุกเดือนระหว่างสาธารณสุขอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ และ อบต. เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ ทำให้เราสามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น" (สธ. 3)

1.2 การใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูล

การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การใช้แอปพลิเคชันและระบบฐานข้อมูลร่วมกันช่วยให้การติดตามและวิเคราะห์ข้อมูลทำได้รวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น ซึ่งการพัฒนาระบบที่สามารถใช้งานร่วมกันได้ระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินงานร่วมกันในอนาคต ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เรามีแอปพลิเคชันที่ใช้ในการรายงานข้อมูลการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ ทำให้สามารถติดตามความครอบคลุมของการฉีดวัคซีนได้แบบเรียลไทม์" (ปศ. 2)

2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชน

การพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากรและชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า การสร้างความเข้มแข็งให้กับบุคลากรและชุมชนเป็นกลยุทธ์สำคัญในการควบคุมโรคอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายได้ 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

2.1 การฝึกอบรมบุคลากร

การจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า และการฝึกอบรมที่ช่วยให้บุคลากรมีความรู้ที่ทันสมัยและทักษะ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการรายงานและจัดการข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เราจัดอบรมให้กับ อสม. และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกปี เพื่อให้มีความรู้ที่ทันสมัยเกี่ยวกับการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า รวมถึงการใช้ระบบรายงานข้อมูลออนไลน์" (สธ.1)

2.2 การสร้างความตระหนักในชุมชน

การให้ความรู้และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าแก่ชุมชน การจัดกิจกรรมรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนช่วยเพิ่มความเข้าใจและความร่วมมือในการป้องกันโรค ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เราจัดกิจกรรมรณรงค์ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชนทุกปี พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสัตว์เลี้ยงและการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้า ทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจและให้ความร่วมมือมากขึ้น" (อสม. 2)

3. ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา

ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงาน รวมถึงแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงระบบการทำงาน การระบุปัญหาและหาแนวทางแก้ไขเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาระบบการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

3.1 ข้อจำกัดด้านทรัพยากร

ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ การขาดแคลนทรัพยากรเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ทำให้การทำงานไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้ทั้งหมด ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เรามีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดซื้อวัคซีนและอุปกรณ์ในการฉีดวัคซีน ทำให้บางครั้งไม่สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทั้งพื้นที่" (ผช. 1)

3.2 แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูล

การพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์สถานการณ์และการวางแผนการป้องกันโรคมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นจึงมีการเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เราต้องการระบบฐานข้อมูลกลางที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถวิเคราะห์สถานการณ์และวางแผนการป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น" (สธ.5)

4. การจัดการสัตว์จรจัด

ปัญหาและความท้าทายในการจัดการสุนัขและแมวจรจัด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

4.1 ปัญหาการควบคุมประชากรสัตว์จรจัด

ปัญหาการควบคุมประชากรสัตว์จรจัดเป็นความยากลำบากในการควบคุมจำนวนและการดูแลสุนัขและแมวจรจัด ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"ปัญหาหลักที่เจอคือ คนจับสุนัขจรจัดไม่ได้ ซึ่งทำให้จำนวนมันเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะไม่ได้ทำหมัน" (อสม. 3)

4.2 ความร่วมมือในการจัดการสัตว์จรจัด

ความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการสัตว์จรจัดเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการสัตว์จรจัด และสามารถลดการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชนได้ ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เราก็ประสานบุคคลที่จะมาช่วยเราคิด รวมถึงเทศบาลของเรามีการประสานงานกับมูลนิธิ ส่วนใหญ่เราก็จะประสานงานกับกลุ่มนี้เราก็จะทำหน้าที่ประสาน อำนวยความสะดวกให้เท่านั้น" (สธ.3)

5. การพัฒนาระบบการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

ความต้องการในการปรับปรุงและพัฒนาระบบการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้การป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าเป็นสิ่งที่มีความต้องการอย่างมากและจะทำให้การดำเนินงานการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

5.1 การปรับปรุงระบบการจัดเก็บข้อมูล

ภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิมีความต้องการในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลให้มีความสะดวกและครอบคลุมมากขึ้น จะทำให้การทำงานสะดวกและรวดเร็วขึ้น ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"ถ้าบันทึกในโทรศัพท์ได้ เหมือนแอป อสม. ได้ก็ดี ถ่ายรูปหมาแมวแต่ละตัวแล้วใส่เข้าไปได้ด้วยก็ดีนะ บันทึกเป็นบ้านๆไปเลย" (อสม. 2)

5.2 การพัฒนาระบบการวิเคราะห์ข้อมูล

ภาคีเครือข่ายระบบสุขภาพปฐมภูมิมีความต้องการในการพัฒนาระบบที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและแสดงผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"อยากให้โปรแกรมมันรวมผลจำนวนสุนัขหรือแมวเท่าไร เพศผู้เท่าไร เพศเมียเท่าไร ฉีดวัคซีน ทำหมันแล้วเท่าไร เพิ่มเติม ถ้าได้แบบนี้มันจะดีมาก" (ปศ. 1)

6. การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนความร่วมมือจากชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินการในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นออกเป็น 2 ประเด็นย่อย ดังนี้

6.1 การสร้างความเข้าใจในชุมชนและความตระหนัก

การให้ความรู้ในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจแก่ชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และนำไปสู่การสร้างความตระหนักของประชาชนในชุมชน ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"ประชาชนในพื้นที่เค้าควรที่จะมีความรู้เรื่องพิษสุนัขบ้า เพราะจะทำให้เค้าตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากโรคพิษสุนัขบ้า" (สธ. 1)

6.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"อยากให้คนที่เป็นอาสาสมัครคิดให้ได้รับการฉีดวัคซีนพิษสุนัขบ้าป้องกันก่อน เพราะบางครั้งไปก็ถูกกัดหรือถูกข่วน" (ผช. 1)

7. การบริหารงบประมาณและจัดการทรัพยากร

การจัดการงบประมาณและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดทำให้มีผลต่อประสิทธิภาพในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชน สามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็นย่อย ดังนี้

7.1 การจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพเน้นถึงความสำคัญของการวางแผนและจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสมในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชน เช่นงบประมาณในการจัดซื้อวัคซีน ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"ยอดจากการสำรวจในไฟล์ excel ของเราได้จำนวนสุนัขและแมว 1,800 ตัว เราก้เอาข้อมูลตรงนี้มาจัดซื้อวัคซีนตามที่เรารวบรวมได้" (สธ. 5)

7.2 การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลและสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

การจัดการบุคลากรที่มีอยู่อย่างจำกัดทำให้มีผลต่อความสารถในการปฏิบัติงานการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งควรมีการพัฒนามาตรฐานในการปฏิบัติงานเพื่อให้การป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานร่วมกัน ดังตัวอย่างคำกล่าว:

"เจ้าหน้าที่ที่ดำนเนินการในเรื่องนี้มีน้อย เรากลุ่มงาน 1 กลุ่มเนี่ย ทำสารพัดเลย เราไม่สามารถที่จะลงมือทำเชิงลึกได้มากๆ" (สธ. 3) และ "พวกเรา ก็อยากได้บัตรหรืออะไรก็ได้ที่บอกว่าเราสามารถฉีดได้ เหมือนอย่างเราไปอบรมมาเงี้ยให้ชาวบ้านมีความมั่นใจ" (ผช. 5)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบูรณาการข้อมูลและการสื่อสารระหว่างภาคีเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า การประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานสาธารณสุข ปศุสัตว์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยให้การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการวางแผนการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ สมชาย และคณะ (2565) ที่พบว่า การประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูล เช่น แอปพลิเคชันและระบบฐานข้อมูลร่วมกัน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization (2022) ที่เสนอให้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเฝ้าระวังโรคติดต่อ

2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า การจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรและการจัดกิจกรรมรณรงค์ในชุมชนช่วยเพิ่มความร่วมมือในการป้องกันโรค สอดคล้องกับการศึกษาของ วิภาดา และคณะ (2564) ที่พบว่า การให้ความรู้แก่ชุมชนช่วยเพิ่มความร่วมมือในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

นอกจากนี้ Cleaveland et al. (2022) ยังเสนอว่าการสร้างขีดความสามารถของชุมชนและบุคลากรท้องถิ่นเป็นกลยุทธ์สำคัญในการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในระดับโลก อย่างไรก็ตาม การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของแต่ละพื้นที่และการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ยังเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาต่อไป

3. ความท้าทายและแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ กรมควบคุมโรค (2566) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการจัดสรรทรัพยากรและพัฒนาระบบข้อมูลในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า นอกจากนี้ Hampson et al. (2019) ชี้ให้เห็นว่าการลงทุนในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพทางต้นทุนมากที่สุดในการป้องกันการเสียชีวิตของมนุษย์จากโรคนี้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และองค์กรระหว่างประเทศในการระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญ ยังเป็นแนวทางที่ควรได้รับการพิจารณาเพื่อแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรอย่างยั่งยืน

4. การจัดการสัตว์จรจัดเป็นความท้าทายสำคัญในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ปัญหาการควบคุมประชากรสัตว์จรจัดและการขาดความร่วมมือในการจัดการเป็นอุปสรรคสำคัญ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุรพงษ์ และคณะ (2562) ที่พบว่าการควบคุมประชากรสุนัขและแมวจรจัดเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า นอกจากนี้ Zinsstag et al. (2020) ยังเน้นย้ำความสำคัญของการบูรณาการระหว่างสุขภาพคน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมในการควบคุมโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน ซึ่งรวมถึงการจัดการสัตว์จรจัดอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และชุมชนในการจัดการสัตว์จรจัดจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริม

5. การพัฒนาระบบการแจ้งเตือนและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการข้อมูล เช่น แอปพลิเคชันมือถือและระบบฐานข้อมูลออนไลน์ ช่วยให้การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ทำได้รวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Mahapatra et al. (2021) ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้ วิภาวี และคณะ (2563) ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงานในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากรและการสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีในชุมชน ยังเป็นความท้าทายที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้การใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์สูงสุด

6. การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน การให้ความรู้และสร้างความตระหนักในชุมชนช่วยเพิ่มความร่วมมือในการดูแลสัตว์เลี้ยงและการป้องกันโรค สอดคล้องกับการศึกษาของ ศิริวรรณ และคณะ (2564) ที่พบว่าทัศนคติและความเชื่อของเจ้าของสัตว์เลี้ยงมีผลต่อการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า นอกจากนี้ Cleaveland et al. (2022) ยังเน้นย้ำว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในระดับโลก การพัฒนากลยุทธ์ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาต่อไป

7. การจัดการงบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นความท้าทายสำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า การขาดแคลนทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน สอดคล้องกับรายงานของกรมควบคุมโรค (2565) ที่ระบุถึงปัญหาการขาดแคลนวัคซีนในบางพื้นที่ นอกจากนี้ Hampson et al. (2019) ยังชี้ให้เห็นว่าการลงทุนในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพทางต้นทุนมากที่สุดในการป้องกันการเสียชีวิตของมนุษย์จากโรคนี้ การพัฒนาระบบการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและองค์กรระหว่างประเทศในการระดมทรัพยากรจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน
2. สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ในการจัดการปัญหาสัตว์จรจัด และการควบคุมประชากรสัตว์ โดยอาจพิจารณาจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างหน่วยงาน
3. รมรณรงค์การสร้างความรู้ความตระหนักเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าในชุมชน โดยใช้สื่อที่หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาแอปพลิเคชันมือถือสำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามและการรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มความสะดวกและความแม่นยำในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสัตว์จรจัดที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในประเทศไทย
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า
3. ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย เพื่อใช้ในการวางแผนและจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
4. วิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน
5. พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางที่เชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยในการวางแผนและตัดสินใจในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า และประเมินผลการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแบบ real-time โดยใช้เทคโนโลยี IoT และ AI

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ กองการพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี จังหวัดนนทบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก ที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่ง

วิจัยฉบับนี้ได้รับงบประมาณด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2566). *แนวทางการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแห่งชาติ*. กระทรวงสาธารณสุข.
- กรมควบคุมโรค. (2567). *กรมควบคุมโรคแนะ “เข้าพรรษาสุขใจ สุขภาพไทยแข็งแรง” เสริมภูมิคุ้มกัน ลดปัจจัยเสี่ยงโรคตลอดช่วงเข้าพรรษา*. ค้นคว้าจาก <https://ddc.moph.go.th/brc/news.php?news=44654>
- กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2565). *คู่มือการสร้างและประเมินพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์อักษรกราฟิกแอนดดีไซน์ กรุงเทพฯ.
- กรมปศุสัตว์. (2566). *รายงานประจำปี 2566*. https://drive.google.com/file/d/1Nyw3Exx2onqxKrecvuo_kMWs-DHbplxO/view
- คณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า. (2560). *แผนยุทธศาสตร์โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า ตามพระปณิธานศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ปี 2560-2563*. <https://pvlo-pre.dld.go.th/webnew/images/stories/report/rebies2566/301Yuttasart60-63.pdf>
- วิภาดา สุวรรณดี และคณะ. (2564). ผลของโปรแกรมการให้ความรู้เรื่องโรคพิษสุนัขบ้าต่อพฤติกรรมการป้องกันโรคของประชาชนในชุมชน. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข, 35*(2), 78-92.
- ศุภมาส พันธุ์ชัย. (2561). โรคพิษสุนัขบ้า. *วารสารกระบี่เวชสาร, 1*(2), 49-61.
- สมชาย ใจดี และคณะ. (2565). ปัจจัยความสำเร็จในการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานเพื่อควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า: กรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์, 52*(1), 45-58.
- Burnard, P. (1991). A method of analyzing interview transcripts in qualitative research. *Nurse Education Today, 11*(6), 461-466.
- Cleaveland, S., Hampson, K., Haydon, D. T., Lembo, T., Townsend, S. E., & Meslin, F. X. (2022). The global elimination of dog-mediated human rabies: The time is now. *The Lancet Global Health, 10*(3), e392-e400.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., MacLure, M., Otterstad, A. M., Torrance, H., Cannella, G. S., et al. (2018). Critical qualitative methodologies reconceptualization and emergent construction. *International Review of Qualitative Research*. doi.org/10.1525/irqr.2017.10.4.482
- Hampson, K., Abela-Ridder, B., Bharti, O., Knopf, L., Léchenne, M., Mindekem, R., ... & Zinsstag, J. (2019). *Modelling to inform prophylaxis regimens to prevent human rabies*. *Vaccine, 37*, A166-A173.

- Mahapatra, M., Sayalel, K., Msechu, J., Kinney, E., Tapia, E., Byarugaba, D. K., ... & Mazet, J. A. (2021). Smartphone-based surveillance system for early detection and control of animal diseases in low-resource settings. *Frontiers in Veterinary Science*, *8*, 647-697.
- United Against Rabies Collaboration. (2019). *First annual progress report: Global Strategic Plan to End Human Deaths from Dog-mediated Rabies by 2030*.
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/328053/WHO-CDS-NTD-NZD-2019.04-eng.pdf?sequence=1>
- World Health Organization. (2022). Digital technology for disease surveillance and response. *WHO Technical Report Series*, No. 1035.
- Zinsstag, J., Schelling, E., Crump, L., Whittaker, M., Tanner, M., & Stephen, C. (2020). *One Health: The theory and practice of integrated health approaches*. CABI.